Чыла эл пролэтар-влак, ушныза! Лэнин-Сталин паша вэрч кучэдалаш йамдэ лий!

Йамдэ лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН органжэ
1937 ий, 9 йанвар
№ 2 (438)

Пионьэр-вожатый-влакын, комсомол погынымашэш отчэтышт эртарымэ нэргэн

ВЛКСМ Рӱдӧ Комитэтын 1936 ий 23 дэкабрыштэ лукмо пунчалжэ

1. Тӱналтыш комсомол организацылаштэ комсомол погынымашым лӱмынак эртарэн, вожатый-влакын звэнаштэ, отрӓдыштэ паша ыштымыштнэргэн докладышт да комитэт сэкрэтар-влак ойырымо вожатыйвлаклан практик полышым пуымышт нэргэн содокладым ыштат манын Донэцк Обкомолын пунчалжым кэлшышылан шотлаш.

Чыла обком, край да нацрэспублик-влакын Рӱдӧ Комитэтыштлан тӱналтыш комсомол организацэ-влакыштын комсомол погынымашым ты йодыш дэнэ эртараш шӱдалтэш.

ВЛКСМ Рӱдӧ Комитэт сэкрэтарь А. Косарэв.

* * *

ВЛКСМ Рӱдӧ Комитэтын тидэ пунчалжым илышыш пурташ ВЛКСМ Марий Обком 7 йанварыштэ лӱмын пунчалым луктын.

Обком бӱрон пунчалжэ почаш мэмнан рэспубликыштэ, вожатый - влакын отчотыштым колыштмаш 10-шо йанвар гыч 1-й фэвраль мартэ эрталтэш.

Отчот колыштмо пашаштэ, тӱналтыш комсомол организацэ-влаклан полшаш, ВЛКСМ райком бӱро члэн-влакым да комсомол актив гыч вэрлаш колташ кӱштымӧ.

Фэвральын тӱналтыш числалаштыжэ отчот эртарымэ итог нэргэн Шэрнур, Мари-Турэк да У Торйал ВЛКСМ райкомвлакын отчотыштым обкомэш колышташ пунчалмэ.

Мунчалташ волэна

Мэ, Куптӱр пэлэ кыдалаш школыштo тунэмшэ-влак (У Торйал район) каникулнам сайын эртарэна. Чыланат йол йэчым чийэн, Нэмдэ энэрышкэ мунчалташ волэна. Каникул дэч вара III чырыкым сайын тунэмаш тӱналына.

Данилов Борис.

Мэрий-Турэк кыдалаш школышто тунэмшэ отличница-влак: Ложкина Анна, Пэтрова Катьа. Фото—Рыбаковын.

Марий йылмэ конфэрэнцэ

6-шо йанварыштэ, Иошкар-Олаш Марий Йылмэ Шымлымэ Пэрвой Наук Конфэрэнцийжэ почылто.

Конфэрэнцэ тыгай паша-влакым онча:

Марий литэратур йылмэ дэн йылмэ культур вийангдымэ ончыкылык задачэ; марий алфавит сайэмдымэ; марий орфографий лончылымо да, адак вашталтыш (падэж)-влак рашэмдымэ нэргэн.

Каникул йанварын 12-шо мартэ шуйымо

Туныктымо пашам виктарышэ Калык Комиссар А. С. Бубнов йолташын ойжо почэш чыла школлаштат тэлэ каникул 1937 ийын 12-шо йанвар мартэ шуйалтэш.

Каникулнам вэсэлан эртарэна

Мэ, тэнэй тэлэ каникулым вэсэлан эртарэна. Каникул дэч ала мыньар ончычак издэрнам, йол йэчынам, коньокнам (издэр сэмынак) тӧрлатэн йамдылэн улына ыльэ. А кызыт кэчэ йэ да мунчалтэна, ӱчашэн-ӱчашэн йол йэчэ дэнэ куршталына. Чодрашкэ тэлэ пӱртӱс ончаш мийэн улына. Школэшна куанымэ касымат ыштэн улына. Шашкэ-шахмат дэнэ тангасэн модынна. А ындэ вашкэ, 2-3 кэчэ гыч у вий дэн III чырыкым тунэмаш тӱналына.

Иванов И.
Шэрнур район, Кой-сола ПКШ.

Адакат школышкына куржына

Кокымшо чырык пытымэкэ, мэмнам, тӱналтыш да пэлэ кыдалаш школлаштэ тунэмшэвлакым канаш колтышт. Мэ каникулналан ончычак йамдылалтына, йэчэ, йол йэчэ, издэрнам тӧрлатэн оптышна, а ындыжым эрэак мунчалтэна, модына. Школышкат чӱчкыдынак погынышна, кузэ жап эртарымынамат ваш-ваш каласкалышна. Каникул жап пэш вэсэлан эртыш, а ындэ ик мыньар кэчэ гыч адакат школышкына куржына.

Иаковлэв Иыван. Шальэ тӱналтыш школ, Морко район.

Пэрэпись лӱмэш пырдыж газэтым лукна

Мый, Микал дэн Дэмэков Микал йолташ-влакэм дэнэ пырльа ышкэнан „Йӱлэдӱр" колхозэшна ССР Ушэм калык пэрэпись лӱмэш пырдыж газэтым укташ полшышна. Газэтым колхозник-влак йӧратэн лудыт. Кажныжэ пэрэпись нэргэн шинчаш, умылаш тырша. Лудын моштыдымыштлан мэ ышкэ лудын, умылтарэна. Шонто кочай дан кувайай-влакат куанэн колыштыт.

Загайнов Васлий.
Ронго район, Кужмарий ПКШ.

Радиом колыштына, газэтым лудына

Мэ, Кужэнэр йоча пӧртыштӧ илышэ йоча-влак каникулнам вэсэлан эртарэна. Тӱшкан погынэн газэтым лудына, радиом колыштына. Эрэак йол йэчэ, йэчэ, льэданкэ дэнэ мунчалтэна. Коклан куанымэ касымат эртарэна. Музыкальнэ, хор, моло кружок-влакат пашам ыштыштт. Отрӓдна пырдыж газэтым лукто.

Рӓбчиков Миклай.

Ик гай йэш

Горэльскэ пэлэ кыдалаш школ ындэ ӱмасэкак Кулэ-кэмэ татар пэлэ кыдалаш школ дэнэ (Татар рэспублик) социалист тангасымаш договорым ыштэн. Тидэ договор марий дэн татар рвэзэвлак коклаштэ ваш-ваш кэлшымашым пэш чот пэнггыдэмдэн. Ожно гын, марий дэн татар рвэзэ-влак ваш - ваш огыт кэлшэ ыльэ. Ваш игылтмашат лийэдэн. Тидэ койыш кызыт йӧршын укэ. Шукэртэ огыл Горэльскэ школ гыч тунэмшэ-влак Кэмэ клубыш концэрт ончыкташ мийэн. Нуным татар рвэзэ-влак музык дэнэ налаш лэктыныт. Кочкышым ыштэн йамдылэныт. Вашкэ тэвэ Татар школ гыч Горэльскэ школыш толыт. Г. Иэфрэмов.

Мэмнан шокшо кочкышна пэш сай

Мэ ик кэчымат шокшо кочкыш дэн посна она илэ. Шӱрна сай шыл, шӱраш йа макарон дэнэ шолталтэш. Пэш тамылэ лийэш.

Кудрьашов Й.
Морко район, Азйал ПКШ.

3

Марий-Турэк кыдалаш школышто тунэмшэ Пайдышэва Чачи
Фото М. Ф. Рыбаковын.

Антоновын мутшо

Антонов Ольош Тащнур тӱҥалтыш школын (Звенигов район) 4-шэ классыштыжэ тунэмэш. Тудо чыла прэдмэт дэнат отличнэ тунэмэш. Кызыт тудо школ пэлэн лэкшэ „Ударник" лӱман пырдыж газэтым рэдактироватла. Антонов сай тунэммыжэ дэн пашажлан книга-влак дэнэ пӧлэклалтэ. Ончыкыжат отличник лӱмэм ом волто да, шинчымашэм нӧлташ уло вийэмым пыштэм манэш тудо.

Плотников Йогор.

Сайын тунэмаш мутым пуэм

Мый кокымышо чырыкыштэ сай тунэмым. Ындэ каникул эртымэкэ, кумышо чырыкыштэ отличнэ тунэмаш мутым пуэм да ышкэ почэшэм моло тунэмшэ-влакымат ӱжам.

Иванов Аркаш.

Нольа-Дӱр тӱҥалтыш школ, Йошкар-Ола район.

* * *

Мыйат Иванов Аркаш дэнэ пырльак (Нольа-Дӱр школ, Йошкар-Ола район) тунэмам. Кокымышо чырыкыштэ посрэдствэн отмэткэ дэнэ тунэмым. Ындэжым сай да отличнэ тунэмаш тӱҥалам, ышкэ почэшэм молымат ӱжам.

Бэлов Л.

Йылмышт дэнэ гына куандарат

Каникул дэч ончыч туныктышо-влак пэш куандарышт: „шахмат-шашкэ турнирым ыштэна, йэчэ дэнэ ӱчашаш тӱҥалына, модаш погынэна"—маныч. Каникул шуо, иктэ ик вэрэ, вэсэ вэс вэрэ моштымыжо дэнэ жапым эртарат. Школышко мийэт, улыжат ик партий шахмат вэлэ, молыжо шаланэныт. Моло тӱрлӧ модышым огына му. Тӱшкан йэчэ дэнэ пасушко, чодрашкэ лэкмашат укэ. Каникул жапна оҥайын огэш эртэ. Вашкэ тунэмаш тӱҥалаш вэлэ вучэна.

Хрустальов И.

Шэнша ПКШ, Морко район.

2-шо могыр Йамдэ лий.

ИСПАН ФРОНТЛАШТЭ

Пэрвой йанварыштэ эрдэн эрак рэспубликанэц пэхот танкыла да штурмовой авиацэ полшэн шогымо дэнэ, Сиэрра Гвадалахара курыкышто Мадрид дэч йӱд дэн кэчэ лэкмаш йымалныла Сигуэнсу вэлыш наступлэным ыштэн. Рэспубликанэц-влак тушманын фронтшым кӱрлын, ик мыньар пӧрт-влакым да Атиэнсу олам сэҥэн налыныт. Мятэжник-влак тышкэ кавалэр частьым колтэн контратакым ышташ тӧчышт. Но рэспубликанэц-влак садак нуным чактарэныт. Нуно эрлашыжымат ончыко [к]айэныт.

Тидэ участкэ Мадридым йӱд дэн кэчэ лэкмаш вэлым аралэн шога, сандэнак рэспубликанэц-влаклан тидэ пэш кугу значэньан.

Кодшо кэчылаштэ Мадрид воктэнэ шыпланымаш шога. Пэш шагал вэрлаштэ гына изи кучэдалмаш уло. 2 шо йанварыштэ рэспубликанэц-влак Принцэссы кӱвар дэк лэктын, тушман дэч 10 пӧртым шупшын налыныт.

Гэрман сар корабль-влакын кэрылтмашышт нэргэн

Кодшо кэчылаштэ Гэрманийын „Адмирал граф Шпее" лӱман сар кораблькэ Испанийын кэчывал йымал сэрэшыжэ Испан рэспубликын „Арагон" лӱман пароходшым кучэн.

Тугак Гэрманийын „Кенигсберг" лӱман крэйсэржэ испанын „Сотон" пароходышкыжо кэрылтын.

„Кенигсберг" крэйсэрын командиржэ „Сотон" пароходын капитанжым ышкэдэкыжэ ӱжын налын, мом йодмо приказшым чыла шукташ йодын. Варажым Крэйсэр „Сотон" пароходшо кок кана лӱйэн. Тыгэ лӱйкалмаш дэнэ „Сотон" пароходлан Испанийын Сантоньа портышкыжо савурнаш логалын, (тидэ Бискайский заливыштэ) тушанак вара пароход куашэш шинчын. Тушкак „Кенигсберг" крэйсэрат мийэн.

Тыгай разбойник койышыж дэн гэрман флот вийжэ дэнэ Испан рэспубликанэц власть дэч тока Гэрманийын „Палос" пароходшо гыч сар ӱзгарым йастарэн налмым мӧҥгэш налаш тӧча. Тунам „Палос" пароход испанийсэ мятэжник-влаклан сар ӱзгарым нангайа улмаш. Тидым рэспубликанэц в л а с т ь-влак конфисковатлэныт ыльэ.

Мэмнан шыдына арам ок йом

Шукэртэ огыл испан фашист-влак „Комсомол" лӱман совэт тэплоходым вӱд йымак колтышт. Тидым мэ нигунамат огына мондо. Иктэ олмэш мэмнан шуко у тэплоход-влак лийыт, тидым мэмнан элна ышта, тудлан мэат окса дэнэ полшэна. Фашист-влак шинчэн шогышт—мэмнан шыдына садак арам ок йом.

Сэмонов Микалу.

Азйал пэлэ кыдалаш школ, Морко район.

Нэмыч, англий, францкий гыч Испан правитэльствын интэрнационалньэ бригадышкыжэ пураш толшо добровольэц колонно Барсэлон урэм дэнэ Интэрнационалым мурэн эртэ. Союзфото.

6-шо класс кунам ончык лэктэш?

Моло класс дэнэ таҥгастарымаштэ мэмнан Кужмарий пэлэ кыдалаш школышто 6-шо класс альэ мартэ икканат грамотым налын ок кэрт. Договорышто „Грамотым налына" манын мутымат пуэныт ыльэ. 6-шо классын школыш коштмаштыжэ 5,8 проц. прогул уло. Прогулым утларакшым Шэрстобитова Лиза дэн Тайков Лукойан ыштат. Дэкабр тылзыштэ нуно ик кэчымат толын огытыл. Йолташ-влак, договордам начар шуктэда.

Волков Никифор.

Роҥго район, Кужмарий ПКШ, 7-шэ класс.

Тайков тунэмаш ок тыршэ

Тайков Миклай Кэлмэк-сола (Роҥго район) тӱҥалтыш школын IV-шэ классыштыжэ тунэмэш. Но тудо школыш коштэш вэлэ, тунэмашыжэ нымат ок тыршэ. Пэрвой чырыкыштэ уда, п осрэдствэн отмэткэ дэнэ тунэмэ, кокымышо чырыкыштат сайын ыш тунэм. Молан тыгэ почэш кодын тунэммыжэ пэшак палэ, тунэмаш ок тыршэ, йолколана (ӧркана). Туныктышын тунэмаш молан от тыршэ манын йодмыж годым „так" вэлэ манэш.

Пэра.

Марий-Турэк кыдалаш школын отличникшэ Романов Миклай.
Фото М. Ф. Рыбаковын.

Мэмнан звэнана

Мэмнан Кужмарий пэлэ кыдалаш школ (Роҥго район) пэлэнсэ пионьэр отрйадыштэ Долорэс лӱман звэна уло. Ты звэнана ик ончыл звэналан шотлалтэш. Звэнаштына чылажэ 6 пионьэр уло. Тыжэчын 3 пионьэржэ ударник. Пэрвой чырык мучашэш мэмнан звэнан отмэткыжэ пушкыдырак ыльэ. Тидын дэч вара тунэммэ качэствым нӧлталашлан коклашты на йолташла полшэн шогымаш лийэ. Сандэнак кокымышо чырыклан отмэткэ-влак кугынак вашталтыч. 12,8 процэнт отличнэ, 52,9 процэнт сай, 34,3 процэнт посрэдствэннэ лийэ. Тугак школыш коштмашат сай —99,2 процэнт., а 0,8 процэнт чэр дэнэ кодымо.

Звэнана посна „Культур вэрч" лӱман пырдыж газэтым луктэш. Газэтна изиак огыл, сӧралжат уло.

Пушкин кэчылан йамдылалтмаштат шэҥгэлнэ огына шӱдырнӧ. Вий шутымо с э м ы н альбомым йамдылэна. Альбомэш поэтын илыш корныж дэн творчэствыжэ, эпиграммышт-влак ончыкталтэш.

Звэнаштына кажнэ пионьэр „Йамдэ лий" дэн „Рвэзэ коммунист" газэтым налын, чарныдэ лудынак шогат. Тыгак лийын шогашлан Хозэ Диас звэнам ӱжэш.

Долорэс звэна ончыкыжат уло вий пыштэн тунэмаш тӱҥалэш да, ышкэж почэш Хозэ Диас звэнамат ӱжэш.

Долорэс звэна вожатый
Загайнов Васлий.

Пионьэр пӧлэмыштэ газэтат укэ

Мэмнан Мари-Турэк кыдалаш школышто пионьэр пӧлэмын лӱмжак вэлэ. Пӧлэмыштэ шашкэ, домино йалт шаланэн пытэныт. Книгат пэш шагал. А газэт гын, пионьэр пӧлэмын тӱсыжымат ужын огыл. Элэктрина модыш гын, окнаштэ пӧрдалынак пыта.

Лэухин Йыван.

ЛИТЭРАТУР СТРАНИЦЭ

ЙЭЧЫЗЫЛАН

Шодыш йужым налын,
Йэчым чот шӱкалын,
Мамык лумым пӱчкын
Пикшла тый чымалт;
Тыйын вийым ужышт,
Ӧрын кодышт йужышт,—
Чиймэ годым йэчым
Ит кошт тый лӱнгалт.

Тыйын вийым ужын
Лэкмыж шужо йужын,
Тый дэкэтшэ толын
Пижышт тангасаш;
Чапэт дэнэ вуным
Тый кэртат гын ӱжын—
Лыжник талэ манын
Лийжэ каласаш.

Р. Шайдулин.

А. С. ПУШКИН

ИЙА-ШАМЫЧ

Чымалтэш пыл, чонгэшта пыл;
Тылчэ раш ок кой гынат,
Лумшо лумым волгалта;
Вудака кават, йӱдат.
Кудалам мый ир пасушто
Онгыр-шамыч лин-лин лэн...
Шучко тыштэ, пэшак шучко
Ӧрдыж вэрыштэ лӱдын чон!

Эй, кудал, йамшык!...—Ом сэнгэ:
Имньылан пэш, барин, нэлэ:
Вэт шинчам поран чылт тэмыш;
Йыр-ваш сит-сип пургыж вэлэ;
Ик кышат ок кой ныгушто
Корно йомо, мом ышташ?
Лач ийа дыр ир пасушто
Тӱнгалалтыш ангырташ,

Тэвыс ончо: модын-вcase
Шӱвэда мэмнан ӱмбак;
Лӱдшӧ имньым ӧрдыш покты
Тӱкала корэм йымак.
Тушто корно мэнгэ сэмын
Тудо койо шинчамлан;
Чолгыжалтыш тул сэскэмын
Йомын кайыш умбалан".

Чымалтэш пыл, чонгэшта пыл
Тылчэ раш ок кой гынат,
Лумшо лумым волгалта;
Вудака кават, йӱдат.
Пӧртын-пӧртын ал пытэн;
Тэр шогальэ, шып лий онгыр...
— Мо гын тушто?—„Кӧ палэн?
Омарта йа пирэ толын дыр!"

Шыдэшка поран, шортэш;
Имньэ лӱдын да шӱла;
А ийа умбак куржэш
Тул шинчажэ вэс йӱла.
Рӱж тарванышт имньэ-шамыч;
Онгыр йӱк адак сурга...
Мый ужам: ийа кашакын
Ош пасушко чумыргат.

Куржыт, пӧртыт шукын-шукын
Соптыра да шучко пэш,
Лач тыгэ лышташ-влак шижым
Тарванат мардэж почэш
Эх, кунарэ! Куш кайат?
Мурышт мо пэшак ойган?
Альэ сурт кугызам тойат,
Аль овдам пуат марлан?

Чымалтэш пыл, чонгэшта пыл;
Тылчэ раш ок кой гынат
Лумшо лумым волгалта;
Вудака кават, йӱдат.
Шэм ийа-влак чумыргэн
Пыл йымачын чонгэштат,
Урмыж, шортын, магырэн
Шӱм чонэмым ойгатат.

Шабдар Осып кусарэн.

НУ И ЛОГАР!

(ЙОМАК)

Ожно Кужмар сэлаштэ Ийоний лӱман поп дэн Савлий лӱман йакын илэныт.

Кэнгэж кэчэ. Пэшак шокшо. Ийоний дэн Савлийын йӱштылмышт шуын. Коктынат вӱдыш пурэн шогалыт. Йакынэтлан ала мо ок ситэ гай чучэш. Вуйжым удыралэш, логарым пэралта.

— Вот, манэш Савлий, тачэ подылаш ыш логал, айда ышкэ гыч налын йӱына. „Адак мыйын окса дэн йӱнэт чай—шоналта Ийоний. Попынат йӱмыжӧ пэш шуэш.

— А аракажлан кӧм тӱлыкташ—йумо ышкэ ончыктыжо. Мэ коктынат иканаштэ вӱд йӱмакэ пурэна, кӧ ончыч лэктэш—тудо аракалан тӱла

— Йӧра, шонымэт свӓтой гай—манэш поп. „Э-э, тидэ кукшо торта кунам вӱд йӱмалнэ чытэн кэртэш"—ушыж дэнэ шоналта Ийоний.

„Э-э, тыгай кӱжгӱ мӱшкыр вӱд йӱмалнэ шинчэн кэртман огыл" шоналта йакынат. Коктынат „шыбо-шобо" вӱд йӱмак пурэн кайат. Савлий йакын тунамак тӱжвак лэктэш. Поп тӱжвак лэкташ гына тӱнгалэш, йакын пурэн кайа. Иакын лэкгэш, поп укэ. Поп лэктэш, йакын укэ. Ончыч лэкташ ок йӧрӧ—аракалан тӱлаш вэрэштэш. Вэт поп дэн йакын ик кумырланат колаш йамдэ улыт ыльэ.

Тыгэ толашэн-толашэн коктынат пэлэ колышо гай кылмэн тӱнгыт. Чурийышт какаргэн, пӱйышт „шылт-шылт" вэлэ мура. Лэкташ ок йӧрӧ—аракалан окса кӱлэш.

Ты годым вӱд сэр вofficial

Ты годым вӱд сэр воктэч марий ватэ эртэн кайа улмаш. Поп дэн йакынын тыгэ толашымыштым ужэшат, тунамак сэлаш куржэш.

Йал гыч калык куржын волат. Пэрвойак пэлэ колышо попым шӱдырэн луктыт. Вара ижэ йакыным вӱдэн луктыт.

— Н... ну, батьыш...ш...кэ, т...тыла-ла нэт ар..,аракалан тӱлаш—пӱйжым кырэн Савлий йакын пэлэштыш.

Ты йомакым **Албахтинов** йолташ Кужмарий сэлаштэ колын возэн.

ВУИДЫМО ОХОТНИК-ВЛАК

(Й О М А К)

Кум охотник-влак маска пыжашым палэн налынытат,—тушагын тудым пуштын кэртына гын, ой пэш сай лийэш ыльэ",—манын ышкэ вуйышт дэнэ шонкалэныт нуно.

Пычалыштым налыныт да, кумытынат чодраш кайэныт. Маска пыжаш воктэк толын шумэк „маска вэрыштыжэ кийа гын, укэ гын" адак ышкэ коклаштышт кутыркалат.

Нунын кокла гыч: Тудым ончэн лэкташлан рожышкыжо мыйым волтыза—манэш иктыжэ. Нэ мый йол дэнэ чумалтымэм годым, тунамак мӧнгэшла шупшын лукса.

— Йӧра—маныт молышт.

Охотник влак йолташыштым йолгычшо кучат да, маска пыжашыш волтат. Охотник-влак ала-мо чумалтымым шижыт.

— Лукса!—кычкыралмэ й ӱ к шокта.

Нуно шупшын луктыт. Ончат—йолташыштын вуйжо йывылдик.

— А сурт гыч лэкмыж годым тудын вуйжо лийын вара?—ик охотник вэсын дэч йодэш.

— Ом шарнэ—ваш мутым пуа тудлан.

— Ватыж дэк мийэн палэн толаш кӱлэш, ала тудын йӧршэш лийын огыл?

Толыт тудын ватыж дэк, йодыт:

— Охотыш кайаш лэкмыж годым марийэтын вуйжо ыльэ, альэ укэ.

— Охотыш кайшашыж дэч ончыч тудо рэвэ когыльым кочмыж годым пондашыжэ чыыралтмыла койо, а вот вуйжо улмаш гын, укэ гын, йалт шарнэн ом шукто—тудын ватыжэ нунылан шоналтэн каласэн.

Охотник-влакын угычын маска пыжаш дэк толмэшкышт, маскан кышажат кодын огыл.

(„Колхозник" журнал гыч).

Кулак кашаклан вашкэак шкэ суртышт дэнэ чэвэрласаш вэрэштэ; индивидуальный налог тӱлыдымыштлан шкэныштымат Нарымышкэ да монь „ужатэн" колдышт.

Тыгэракын мэмнан йалыштэ „Йошкар майак" колхоз лийэ. Тидэ интэрэснэ жапыштэ мый Йэрэнтэ нэогэн чылт мондэн кудалтэнам. Йэрэнтэн ачажэ лийшэ—Сталан Кури, андэж-вундэж марий, колхозыш ыш пуро.

— Кунам энгэр вӱд мӧнгэш йогаш тӱнгалэш, тунам ижэ колхозыш пурэм,—манын тудо.

— Энгэр вӱд нигунамат мӧнгӧш йогаш ок тӱнгал, а тый колхозышко пурэнак пурэт,—маныныт Курилан.

Кури Йэрэнтэм эрэ шудалын гынат, шотым муын огыл. Йэрэнтэ чарныдэ чодраш пычал дэнэ коштын. Эртак йандар йужышто коштмыж дэнэ ала мо, тудо ӧртлэнэн вэлэ—таза лийын. Шинчажэ гына эксыдэ нолэн. Кури пачэмыш гай кэкши, пачэмыш гайак осал. Тудын шыдыжэ шкэ дэчшэ кугу. Тугэ гынат Йэрэнтэм ожнысыла кыраш тоштын огыл. Лучко ийаш Йэрэнтэ Кури дэч тазарак лийын. Чуч гына йара жап—Йэрэнтэ чодраш чымалтэш. Кэчэ мучко нойэн коштэш, нимогай йанлыкымат огэш кондо.

— Ну, Йакшывай,—манын Тэмит тудым койдарэн,—тэтла кужу почан мэрангэт укэ, а кӱчык почанжым вэкат кучэн ог кэрг.

Тэмитын койдарымылан Йэрэнтэ сырымым чарна: нуно коктынак чодраш коштыныт.

Ик кана у лум ӱмбач мэрангым покташ кайэныт. Мый тудо кэчын (кайыш кэчэ ыльэ) йалсовэтыштэ „Йошкар майак" колхозник озанлык-влакын описьым возэн шинчэм ыльэ, (ачам шкэ сай возэн ок мошто). Лачак кэчывал годым йалсовэтыш Тэмит дэн Йэрэнтэ тумасэн пурышт. Коктынат вӱр вузык лийын пытэныт. Тэмитын пэл пондашыжэ кушкэдмэ, пондашэшыжэ вӱр кылмэн шинчын, шола шӱргыжӧ кӱч дэнэ сиралтарымэ. Йэрэнтэн сангашыжэ чийалтымэ муно гай мугыльо лийын шинчын, тӱрвыжӧ шэлын.

Эн ондак Тэмит тототлаш тӱнгалэш:

— Вот, йалсовэт йолташ... Иванов йолташ... Ончо мыйым: молан похож улам? Кузэ койам?..

Йалсовэт вуйлатышэ Иванов, пошкудо йал марий, Тэмитым ончалын пэлэ вошчылэш.

— Сай от кой,—манэш тудо.—Кӧ тыйым тыгэ рисоватлэн, пуэн?

— Тӱвӧ! Ийа, кэрэмэт!—Тэмит Йэрэнтэм ончыкта.—Рисоватлэн огыл, а кок кидшэ дэнэ мыйын пондашым кэржалтын да, кэчкыж-кэчкыж шупшын... Ну и кушкэдын.

Тэмит шыдыж годымат изи йоча гай ойлыштэш.

— Мо тыланда ситэн огыл?—йодэш Иванов, воштылшо шинча дэнэ Йэрэнтэм ончалэш. Йэрэнтэ сырышын ок кой, олымбалнэ шып шинча.

— Мыланэм ситэн, а Йакшывай пундашлан ситэн огыл... Тудо вигак мыйын пондашым... Ну кӱрэш, ну кӱрэш... Мый дажэ караулым кычкырэнам...

Тэмит пондашыж гыч лэвышэ вӱрым ӱштылэш.

— Ужат,—кузэ шодыргэн! Пэл пондашым йыклык ньыгылтарэн налын...

— Мый ом умыло,—манэш вуйлатышэ.—Мом тавалэн улыда?

— Мэрангым. Мый мэрангым лӱйэнам, а тудо погэн налын...

Шып шинчышэ Йэрэнтэ кэнэта торвана, лишкырак толэш.

— Шойам ойла,—манэш тудо.—Мэ садэ мэрангым иканаштэ лӱйэн улына. Садлан мый пэлыжлан пайыш пурынэм ыльэ. Тудо ок пу.

— Чын, мэрангым лош ыштыман... Молан лош?—Тэмит сыра.—Разэ Йакшывай тыгай амызэ годсо пычал дэнэ мэранглан логалда?

— Кузэ амызэ годсо? Пычалжэ тыйынак вэт. Ужалмэт годым „пэш мотор" манын моктышыч вэт?

— Пычал—мотор, тыйжэ—тор. Шинчатшым купорос дэнэ мушкаш кӱлэш, ок уж.

— А тыйын кидэтшым руал шуаш кӱлэш, чытырэн ыжнэ кошт. Чытырышэ кидэт дэнэ вич ошкылышто казатлан от логалтэ...

— Ужат, Иванов йолташ, мом ойла: кидэтым руал шуаш кӱлэш, манэш. Пондашым кӱрын луктын—ок ситэ, ындэ кидэмлан пижнэжэ. Вот могай вӱр йӱшӧ!

— Тыланэт исак вожылаш кӱлэш,—Тэмитлан Иванов ойла.—Пондашым сакэнат, чалэмашат тӱнгалынат, шкэ йоча дэнэ крэдал коштат. Намыс!

— Намыс?! Йоча?!...

(Умбакыжэ лийэш).

3-шо могыр „Иамдэ лай".

ЙЭЧЭ СПОРТ НЭРГЭН

ЙЭЧЫН ИСТОРИЙЖЭ

Йэчын шочмо вэржэ—Скандинавий.

XI-шэ курымышто норвэгийсэ король влак йэчым армийышкэ, салтак-влак коклашкат пурташ тӱҥалыныт. Йэчэ дэнэ писын коштшо-влак коклаштэ пэрвой вэрым налашлан, нуно чӱчкыдынак таҥасымаш влакымат ыштылыныт. Ту жапыштак йэчэ спорт моло эллаштат кумдан шарлэн кайэн. Но эн пэрвой вэржэ Норвэгий дэн Финльандийлан логалын.

Норвэгий курыкан вэр, садлан тушто курыкышто мунчалтышаш кӱчык йэчэ-влак лэктэдэныт. А Финльандийыштэ гын, тӧр вэрыштэ кошташлан аҥысыр да кужо йэчэ лийын.

Но Норвэгийыштэ эн шукыжым „Тэлэмарка“ маркан йэчэ эн шукырак шарлэн. А „Тэлэмарка“ лӱмжӧ йэчэ ыштымэ вэрын лӱмжӧ гыч лэктын. 1879 ийыштэ Губси курык ӱмбач мунчалташлан таҥасымаш лийын. Тышкэ мӱндыр Тэлэмарка гыч рвэзэ крэсаньык-влак толын, курык ӱмбач пэш талын мунчалтэн моштымышт дэвэ, тунамсэ оласэ чэмпион-влакым йӧршэш ӧрыктарэн пытарэныт.

(Спортын заслуженнэ мастаржэ П. Ипполитовын сэрымыж гыч налмэ).

ШАШКЭ НЭРГЭН

Шашкэ модыш лэкмын историйжэ пэшак кэлгэ. Тудын дэч вара шашкэ дэнэ модмаш Йэгипэтыштэ палэ лийаш тӱҥалын. Вара сэмын Йэгипэт гыч дрэвнэ Римышкат (Италийын рӱдӧ олажэ) кусэн. Рим гыч адак моло олалашкэ шуын. Варажым, чыла эллаштат модмаш палэ лийын. Ындыжым шашкэ дэнэ моддымо ик элат укэ.

Но шашкэ дэн модмаш чыла вэрэак ик гай огыл. Шуко вэрэ тӱрлӧ правилэ дэнэ модыт. Мэмнан модмо правилэ дэнэ Польшышто да Гэрманийыштат изиш модыт.

Мэмнан, ожсо Российыштат шашкэ дэн модмаш пэш шукэртэ тӱҥалын. Модмын правилыжэ мэмнан дэнэ 300 ий утла вашталтдэ шога. Ожсо Российыштэ шашкэ модышын эн пэрвой мастаржэ Алэксандр Димитрийэвич Пэтров лийын. Тидэ модыш нэргэн тудо пэш шуко сэрэн. Тудын сэрымэ правилышт-влак кызыт мартэат мэмнан модышыштына уло.

Кугыжан Российын кодшо 25 ий коклаштыжэ Кийэв ола гыч П. Н. Бодьанский модмаштэ кугу вэрым налын шогэн. 1894 ий гыч 1901 ий мартэ чылажэ вич кана Российн кӧргысӧ турнирым ыштэн кэртын. Тыгэ тудо пэш талэ модшо-влакым шашкэ модышышко утларак таратэн шогэн.

Мэмнан ССР Ушэмыштэ пэш шуко мастэр да чэмпион-влак улыт. Сандэнэ, ССР Ушэмын чэмпион лӱмжым налшашлан 1924 ийыштэ пэрвой Пӱтынь Ушэмысэ турнир эртаралтын. Ты модмаштэ ССР Ушэм чэмпион лӱмым Василий Васильйэвич Мэдков налын. Ты мартэжэ 23 ий почэла чэмпион лӱмым С. А. Воронцов налын шогэн. Мэмнан дэнэ чылажэ куд гана Пӱтынь Ушэмысэ чэмпион лӱмым налашлан турнир эртаралтын. Визымыштэ чэмпионат-турнирыштэ пэрвой дэн кокымшо вэрым ССР Ушэмын чэмпионышт-влак Б. С. Блиндэр дэн С. Я. Натов лош пайлэныт. Кудымышо турниржэ 1935 ийыштэ эртаралтын. Чыла турнирысэ гайак тышкат палэ мастар-влак гына колталтыныт.

Кызыт мэмнан коклаштэ йӱжо йэҥ-влак шашкэ модышым пушкыдо, интэрэсдымэ модышлан шотлат. Тидэ пэш кугу йоҥылыш. Шуко учоный-влак шашкэ дэнэ модмашым шахмат дэчат нэлылан шотлат. Учоный-влак тудын дэн пэш йӧратэн модыныт. Тэвэ В. Либкнэхт Карл Маркс нэргэн тыгэ сэра: „Карл Маркс Лондонышто илымыж годым шашкэ дэнэ шуко да пэш йӧратэн модын. Шуко годым тудым сэҥашат пэшак нэлэ“.

Тугак шашкэ дэнэ кугу учоный Чарльз Дарвин, философ Ж. Ж. Руссо, польак калык гыч улшо поэт Мицкэвич пэш йӧратэныт да мастарын модыныт.

(П. А. Сльозкинын „Основа шашечной игры“ лӱман книгаж гыч налмэ).

Сайын тунэмаш пижса

Кужмарий ПКШ ын (Роҥго район) 5—6—7 класслаштэ 2-шо чырыклан 53 уда отмэткэ уло. Пэтухов Ильан, Макарова Васличан 5-6 прэдмэт дэнэ уда. Нуно кэчым кодэн тунэмыт, дисциплиныштлушкыдо, урок годымат толашэн шинчат. Мӧҥгыштышт урокым оҥыт йамдылэ.

Йолташ-влак, кумышо чырыкыштэ сайын тунэмаш пижса!

Загайнов Васлий.

КУГУ ОЛА-ВЛАК

30 ий ожно, мландэ шар мучко миллион утла калыкан ола-влак чылажэ 16 шотлалтын. Йэвропышто—7 ола, Азийыштэ—5, Йӱдйымал Амэрикыштэ—3 да Кэчывал йымал Амэрикыштэ—1 ола. Кызытсэ жапыштэ тыгай ола-влак кок кана шукэмыныт. Миллион утла калыкан ола Йэвропышто кызыт 13 шотлалтэш, Азийыштэ 8, Африкыштэ — 1, Йӱдйымал Амэрикыштэ—7, Кэчывал йымал Амэрикыштэ—3, Австралийыштэ—1.

Тэвэ, мут гыч, Лондонышто—8.204.000 йэҥ (30 ий ожно кок кана шагалрак—4.721.000). Ньйу-Иоркышто—6.930.000, Токиошто—5.563.000, Бэрлиныштэ—4.243.000, Москошто—3.550.000, Чикагошто—3.376.000, Шанхайыштэ—3.259.000, Парижыштэ—2.891.000, Лэнинградыштэ—2.776.000, Вэныштэ—1.874.000, Варшавыштэ—1.178.000, Римыштэ—1.121.000, Барсэлонышто—1.006.000.

1907 ийыштэ илышэ калык шот дэнэ, мэмнан пролэтар столицына уло элла ола-влак коклаштэ 13-шо вэрым налын шогэн. 1936 ийыштэ Моско визымшэ вэрым налын шога.

(„Пионерская правда“ гыч).

ОЛИМПИАДЭ ЛИЙЭ

7 йанварыштэ Йошкар-Оласэ тӱҥалтыш да 6-шо да 4-шэ №-ан пэлэ кыдалаш школласэ тунэмшэ-влакын, Маргостэатрэш художэствэн олимпиадэ лийэ.

Зал тича кйоча-влак йӱк йоҥга. Олимпиадэ тӱҥалмым вучат, йывыртэн совым рӱжгэ кырат.

Занавэс почылто. Йоча-влакат шыпланышт, чыланат сцэнышкэ ончат. Горкомолын пионьэр пӧлка вуйлатышыжэ Ганьошина йолташ олимпиадым почо.

Эн пэрвойак кукольный тэатр „Козел и огород“ изи гына постановкым ончыктыш. Пэш онгай,—школын пакчажэ йыр пэчым пэчымэ огыл, тидым казат шижын налмэкэ йыштак саска кочкаш тунэмын. Ик кана тыгэ пакча воктэн эртышыштла казам ужытат, поктэн луктыт, а школлан пэчэ пэчаш ойым пуат, адак пакчашкэ оролат кулэш—маныт.

Варажым мастарын „Колька кокетка“, „Яблочко“-м, „Тарантелло“-м йоча-влак куштэн ончыктышт. Рита Жэлудкова (6 класс 6-шо №-ан школ гыч) пэш сылнын почэламутым лудо. Хор пэш сайын „Песня о родине“, „Дети капитана Гранта“ йӱкан кино сурэт гыч Робэртын мурыжым мурыш.

4-шэ №-ан пэлэ кыдалаш школын струнный оркэстржэ йатыр мурым шоктыш, йоча-влак шокташ сайын тунэмыныт.

Пытартышлан йоча-влак украин вургэмым чийэн куштал-тышт.

М-ви.

Бал маскарад сай эртыш

1 йанварыштэ Звэнигов пашазэ посьолкысо пионьэр клубэш, кыдалаш школышто тунэмшэ-влакын у ий лӱмэш бал маскарад эртаралтэ. Шӱдӧ йоча утла ышкэ мастарлыкыштым ончыкташлан тӱрлӧ костьумым, маскым чийэн мийэныт. Бал маскарадыштэ йоча-влак куштышт, мурышт, модыч.

Табуновам, Замьатиным, Сосниннам, Вэрхольотовам райкомол шэргакан пӧлэк дэнэ пӧлэклыш.

П. Алэксэйэв.

Тэндан матэриалдам молан огына пэчэтлэ?

И. Савиновлан: Туштэт-влакын иктыжынат отвэтшым возэн отыл, сандэнэ пэчэтлаш ок лий.

М. Волковлан: задачэдым лудшо-влак ныгунар шоналтыдэак вик палат, сандэнэ огына пэчэтлэ.

З. Элэксэлан: „Пионьэр паша Фактшэ пэш изи.

шулыш“ сэрышэтым газэтэш огына пэчэтлэ. М.-Турэк райкомолыш тэргаш колтэнна.

Алэксэйэв Алэксэйлан — (Сотнур район) „Школышто дисциплин начар“ манын возымэтым газэтышкына огына пурто.

ЛУДШО-ВЛАК!

Ышкат палэда: „Йамдэ лий“ газэтна чӱчкыдынрак литэратур страницым луктэш. Тыгыдэ ойлымашым, йомакым, почэламутым, муро-влакым пэчэтла. Садлан рэдакцын тэндан дэч тыгай йодмашыжэ уло: Мыланна возэн колтымо ойлымашда, йомакда кугу ынышт лий. Мэ шолдыра ойлымашым (кэлша гынат) пэчэтлэн огына кэрт. 120—130 корно дэч кугу ынжэ лий. Рукописьдам рэдакцэ мӧҥгэш колташ ок тӱҥал.

РЭДАКЦЭ.

Отв. рэдактор—Г. Г. БАЖАНОВ.

Упол. Марлита № 4. Тираж 10478 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типогр. ВЛКСМ Маробком орган. Савыктышэ „Мари Коммун“